

регіоналістика; 5) науково-методологічний проект “Наддніпрянина – Галичина – Донбас – духовна вісь України”, що вже ввійшов у життя під назвою “Україна Соборна”.

Привертає увагу позиція автора, який відстоює самостійність, власне, української історії, виводить її за межі російської євразійської моделі. Специфічно українськими О.П.Реєнт вважає такі риси історичного розвитку: 1) аграрна домінанта в становленні виробничої інфраструктури – селянський світогляд, релігійність, традиції індивідуалізму; 2) проблема політичної еліти, що простежується на різних етапах вітчизняного минулого; 3) провінціалізм, брак волі до консолідації й державотворення, аморфність політичних партій; 4) перенесення центру ваги націєтворчої діяльності за кордон, у середовище української еміграції.

Важливе значення для розвитку історичної науки в Україні мають, на думку О.П.Реєнта, “філософські та методологічні рефлексії”. Криза історичної науки, якщо поводитися з таким означенням її сучасного стану, є однією із закономірних фаз її поступальної ходи. А кризові явища не можуть характеризуватися винятково від’ємними величинами й негативними оцінками.

Історія не може навіть в окремій своїй частині довго перебувати у вивернутому, спотвореному стані. Рано чи пізно пружина пізнання та стратегічних суспільних інтересів розпрямляється, і істина постає у своїй безпосередній іпостасі. А вона полягає в тому, що українці мають власне минуле, що визначальним принципом побудови всієї вітчизняної історії має бути протяжність і генетична спорідненість усіх без винятку спроб українського народу здобути державність⁶.

При всіх спробах переосмислення та переписування минулого слід пам’ятати саме ці визначальні фактори української історії. А переоцінювання минулого – це нормальне явище, на що неодноразово звертав увагу й М.С.Грушевський: “Історія є неустанною оцінкою, власне неустанною переоцінкою історичних прецедентів, історичних дій, типів і індивідуальностей зі становища сучасного моменту, його завдань і поглядів, його соціальних і моральних вимог, і таким же переоцінюванням, перемірюванням сучасних подій – включно до своєї власної індивідуальної діяльності, мірою й вагою історичних прикладів, взірців і прецедентів минулого”⁷. У цьому сенсі книга О.П.Реєнта “Перечитуючи написане” є вдалим зразком переоцінки та переосмислення нашої історії, без чого наука не отримає позитивних імпульсів для подальшого розвитку.

¹ Алексеева Г.Д. Историческая наука в России. Идеология. Политика (60–80-е годы XX века). – М., 2003. – С. 205.

² Сучасна українська історіографія: проблеми методології та термінології. – К., 2005. – С. 56.

³ Реєнт О.П. Перечитуючи написане. – К., 2005. – С. 4.

⁴ Там само. – С. 154.

⁵ Там само. – С. 222.

⁶ Там само. – С. 155.

⁷ Грушевський М.С. Історія і її соціально-виховуюче значення // На порозі нової України: статті і джерельні матеріали. – К., 1992. – С. 123.

О.А.Удод (Київ)

Шейко В.М., Богуцький Ю.П.

Формування основ культурології в добу цивілізаційної глобалізації (друга половина XIX – початок XXI ст.): Монографія. – К.: Генеза, 2005. – 592 с.

Рецензована монографія присвячена малодослідженій проблемі становлення культурології як наукової дисципліни, починаючи з XIX ст. і до початку XXI ст., як зазначають автори, – в добу цивілізаційної глобалізації.

Сучасна історична та культурологічна наукова думка дедалі частіше звертається до проблем соціокультурного розвитку людства, цивілізаційної еволюції. Тому виникає потреба аналізу таких феноменів, як формування культурології, світові трансформаційні процеси, глобальні проблеми сучасної цивілізації, динаміка культурно-історичного процесу та ін.

Аналіз літератури свідчить, що як у вітчизняній, так і у світовій науковій літературі історико-культурологічні проблеми цивілізаційного розвитку людства і досі залиша-

ються висвітленими поверхово. Як зазначають автори, сучасний кризовий стан суспільства потребує пошуку і розробки відповідних методологічних підходів, нового розуміння поступу всесвітньої історії, її культури, оптимальних рішень загальнолюдських проблем.

Автори монографії убачають основну мету дослідження в системному аналізі історичних та культурологічних концепцій еволюції планетарної цивілізації в умовах глобалізму, визначенні відповідних методологічних підходів, осмисленні новітніх культурних трансформацій у світі, зокрема, в Україні кінця XIX – початку XXI ст., у зображенні взаємозв'язку психоаналізу з проблемами формування культурології. Слід зауважити, що монографія В.М.Шейка та Ю.П.Богущького є однією з перших наукових праць, яка ґрунтовно досліджує зазначену вище проблематику в сучасній історичній науці та культурології. Хронологічні межі монографії досить широкі: аналізується еволюція культурологічних явищ за півтора століття. Це дозволяє авторам виявити і систематизувати численну кількість концепцій, в яких розглядаються основні процеси становлення культурології як науки, тенденції цивілізаційної еволюції, сформулювати та обґрунтувати своє, авторське бачення різноманітних проблем культурології в умовах цивілізаційної глобалізації.

У монографії приваблює фундаментальність наукової розвідки, логічність, обґрунтованість і послідовність викладу матеріалу. Про це, зокрема, свідчить зміст першого розділу, присвяченого аналізу джерельної бази та історіографії. У процесі дослідження автори спираються на розгалужений понятійний апарат ("культурологія", "культура", "цивілізація", "глобалізація", "цикли", "етнос", "поліетносфера" та ін.), переконливо зіставляють основні методи дослідження ("формаційний" та "цивілізаційно-інноваційний"), використовують новітні методологічні ідеї синергетики тощо. При цьому автори науково обґрунтували нове бачення специфіки розвитку культур в умовах інформаційного суспільства, узагальнили основні тенденції цивілізаційної еволюції в добу глобалізму, визначили нові методологічні підходи дослідження культурних трансформацій різних етносів, зокрема українського.

Характерно, що В.М.Шейко та Ю.П.Богущький в окремій главі детально проаналізували методологічні засади історико-культурологічного процесу. У ній разом із відомими методологічними імперативами характеризуються і маловідомі гуманітарній сфері методології, що застосовані в дослідженні. Тим самим, враховуючи кризовий стан методології наук, автори зробили вагомий внесок в її подальший розвиток.

Рецензуючи монографію, неможливо утриматись хоча б від переліку та оглядового аналізу фундаментально висвітлених у десяти главах історико-культурологічних проблем. Зупинимось на основних із них.

У главі, присвяченій формуванню основних історико-теоретичних параметрів культури, ґрунтовно розглядаються такі проблеми: співвідносин культури, етносу і людини; еволюції самої дефініції "культура"; масової культури як феномену глобально-цивілізаційних процесів; самовизначення, самоідентифікації людини в культурі тощо. Цікаво та переконливо аналізуються такі малодосліджені проблеми, як становлення феномену культурогенезу, історико-культурологічного виміру еволюції різновидів цивілізації в добу глобалізму, інтеросвітніх аспектів глобально-культурологічних проблем цивілізації та ін.

Привертають увагу глави монографії, в яких обґрунтовано і досконало досліджено такі парадигми формування історико-теоретичних підвалин культурології, як еволюціоністські теорії культурології, історико-культурологічні основи школи дифузійнізму, структурно-функціональний метод висвітлення історії та теорії культури тощо.

Не менш яскраво і науково-переконливо аналізуються проблеми формування історико-культурологічних засад психоаналізу. При цьому слід привітати звернення авторів до такого дещо незаслужено забутого науковцями психологічного напрямку культурології, як біхевіоризм.

Своєрідним науковим осмисленням виділяється і глава, в якій із нових методологічних позицій висвітлюється нелінійність процесів формування історико-теоретичних основ української культури в глобально-цивілізаційному вимірі. Матеріали цієї глави, що ґрунтуються переважно на новій, маловідомій джерельній основі, суттєво збагачують культурологію в цілому і українську зокрема.

І, нарешті, остання глава присвячена надзвичайно цікавому і малодослідженому дискурсу співвідношення культур і поліетносфери в добу цивілізаційної глобалізації. Исто-

рико-культурологічні аспекти етнічного чинника, суперетноси, континуум культур, взаємозалежність і діалог культур, концепція поліетносфери, проблема співіснування суперкультур – такі та багато інших важливих та маловивчених науковцями проблем ґрунтовно висвітлено в цій главі. До того ж у ній зроблено спробу аналізу факторів та проблем подолання глобальної кризи сучасної культури та намічено перспективи розвитку культурології в контексті реконструкції історії. Показово і виправдано, що розгляд вказаних питань продовжено в підрозділі “Замість післямови”, в якому зроблена приваблива й аналітична спроба моделювання на культурологічному підґрунті концепції майбутнього.

Разом із відзначеними позитивними якостями фундаментального дослідження в ньому існують і окремі недоліки: перевантаженість історико-культурним та природничо-науковим матеріалом; не завжди достатньо критично розглядаються концепції деяких мислителів тощо.

Але ці та деякі інші недоліки не знижують високого наукового рівня рецензованої монографії, яка стане у пригоді науковцям, передусім, історикам, філософам, культурологам, мистецтвознавцям та всім, хто цікавиться проблемами культури, цивілізації, глобалізації.

В.М.Даниленко (Київ)

Д.Я.Бондаренко

Взаимоотношения Временного правительства и Украинской Центральной Рады. – Одесса, 2004. – 189 с.

Серед багатьох аспектів загальної проблеми історії створення та діяльності Української Центральної Ради (УЦР) відносини з Росією є одним із головних напрямів у роботі Ради в березні–жовтні 1917 р. Ця тема привертає увагу багатьох дослідників. До того ж, історія стосунків із північним сусідом є цікавою й для широкої громадськості. Протягом зазначеного періоду УЦР виступала за автономію України в складі федеративної Російської республіки. Намагаючись утілити в життя цю програму, вона доклала значних зусиль для її здійснення – відрядження до Петрограда делегацій, ведення переговорів, пошук компромісів із Тимчасовим урядом (ТУ), спроби спертися у своїй діяльності на законодавчі документи. Розвиток цих стосунків значною мірою впливав і на загальну політичну ситуацію в Україні.

Одразу звернемо увагу на те, що загальний тон рецензованої праці та й сама позиція автора випадає із уже усталених уявлень про події 1917 р. в Україні. Тому доцільно розглянути це дослідження докладніше та висловити низку зауважень і міркувань із цього приводу. Насамперед відзначимо, що головний акцент у рецензії робиться на інтерпретації й аналізі суто історичних подій, залишаючи поза увагою теоретичні та методологічні засади дослідження. Підкреслимо також, що автор монографії, дослідивши певну кількість документів і літератури з теми, роботу будував, головним чином, на джерелах російських архівів (Москва й Санкт-Петербург). І це суттєво вплинуло на спрямованість головних ідей праці.

Відомо, що, беручи в руки книгу, перше, на що читач звертає увагу, це анотація. Тому одразу впадає у вічі твердження: “Вперше у вітчизняній історичній науці автор, використовуючи історико-юридичний підхід, характеризує специфіку відносин Тимчасового уряду й Української Центральної Ради як інституту державної влади та суспільно-політичної організації, що претендувала на владу в краї”. По-перше, відзначимо, що вся новітня українська історіографія, присвячена історії УЦР, так чи інакше торкається цих відносин. По-друге, існує відома книга дослідника О.Юрченка “Українсько-російські стосунки після 1917 р. у правовому аспекті”, яка вийшла друком у Мюнхені ще 1971 р. З її назви зрозуміло, що в ній робиться акцент саме на юридичний аспект проблеми. Напевно, автор рецензованої праці незнайомий із цим виданням, оскільки в монографії нема посилань на це дослідження, відсутнє воно й у списку літератури. До речі, і в розділі, присвяченому історіографії проблеми, відзначається, що проблема відносин ТУ й УЦР практично не розглядалася, за винятком відомої статті В.Манілова, опублікованої в журналі “Летопись революции” у 1927 р.

У цьому ж сюжеті викликає подив і характеристика опублікованих джерел. Насамперед головну увагу автор приділяє збірнику документів “Революция и националь-